

1. Door God geroepen

Oktober 1884 – 4 september 1910

Op de zonnige dorpsstraat van Hazerswoude, op een mooie voorjaarsmiddag van 1898, loopt een eenzaam figuurtje. Het is een kleine jongen van een jaar of dertien. Zijn petje, dat achter op zijn hoofd staat, vrolijk en uitdagend, laat een schat van donkerblonde krullen vrij die tot over het voorhoofd vallen. Het korte jasje en de lange broek verraden de boerenzoon.

Ja, een boerenzoon is hij zeker. Van ouder op ouder hebben de Dirken en de Boudewijns van zijn geslacht de grond geploegd en geëgd, het koren gezaaid en gemaaid, het vee gefokt en verzorgd. In oude koopakten en testamenten staat het te lezen, hoe ze al drie eeuwen lang baas zijn geweest op eigen erf. Maar rijke kinderzegen en tegenslagen in het bedrijf zorgden voor splitsing en verdeling van het goed. Nu woont deze blonde krullenbol op een pachtboerderij van middelmatige grootte, die aan het eind van de dorpsstraat staat. Zijn klompen maken een regelmatig bescheiden geluid, dat tegen de gevels even naklinkt. Hij is laat. De school is allang uit en iedereen is al naar huis voor het avondeten. Maar hij is achtergebleven bij meester Fortgens, de bovenmeester, en heeft, samen met diens zoon Hendrik, les gehad. Ze worden beiden klaargemaakt voor het gymnasium in Leiden, waar de gewone dorpschool natuurlijk geen aansluiting op geeft.

‘Zo, Dirk Arie, wat kijk jij geleerd’, roept een opgeruimde stem. Dadelijk zwenken de klepperende klompen linksaf, naar de donkere smidse. Dirk is daar graag. Altijd is hij wel te porren voor een praatje met de vrolijke smid. Toch schijnt die vandaag weinig tijd te hebben. Hij werkt in ieder geval stevig door. Toch blijft de jongen staan, leunend tegen de deurpost, geboeid kijkend naar het spel van licht en schaduw daarbinnen. De zwarte smid heeft een stuk ijzer in het

vuur gestoken en trekt de blaasbalg, die kreunt en piept. De vlam schiet loeiend omhoog en langzaam begint het metaal te gloeien tot het van zwart vuurrood en daarna wit is geworden. Dan beuken de hamerslagen erop, dat de smidse ervan davert en het ijzer moet zich laten vormen tot datgene wat de man achter het klinkende aambeeld ervan maken wil: een hoefijzer. Nauwkeurig beziet hij zijn werk, nog een enkele dreunende slag valt en plots, met een snelle beweging, dompelt hij het werkstuk in de koelbak, zodat de damp wolkt en de druppels sissend hoog opspatten.

Aandachtig kijkt de jongen toe. De blaasbalg, het vuur, het gebeukte metaal, de koelbak en dan eindelijk het afgewerkte hoefijzer, dat alleen door deze bewerking goed en bruikbaar kan worden – het wordt allemaal opgeborgen in de schatkamer van zijn geheugen. Wie van zijn trouwe hoorders van later kennen deze dorpsmidse niet met het ijzer dat roept: ‘Smid, ik heb zo’n pijn! Verlos me toch van het vuur, van de hamer, van de koelbak?’ Maar de smid stoort zich niet aan het schreeuwen van het metaal. Want slechts door het lijden in Gods smederij worden wij bruikbare werkstukken.

Na een vrolijke groet gaat de blonde krullenbol zijn weg. Hij fluit. Zingen durft hij niet goed meer. Hij deed het graag, maar vorig jaar heeft een jong onderwijzer, die het niet al te fraaie geluid van die zwevende jongensstem in de overgangperiode opviel, hem voor het bord geroepen.

‘Zo, Dirk, en zing jij nu dat lied eens alleen dat we zojuist zongen.’ Dirk Arie, in de heerlijke onwetendheid van zijn jaren en vol ijver – hij zingt immers zo graag – ging er eens extra recht voor staan en dapper herhaalde hij het hele vers. Toen keek hij de meester verwachtingsvol aan.

‘Kijk eens, kinderen’, zei deze pedagoog (maar och, hij was nog jong en onervaren, laten we hem niet hard vallen), ‘nu hebben jullie goed gehoord hoe het niet moet. Dirk, ga zitten.’ Als een geslagen hondje liep de jongen naar zijn bank en nog jarenlang bleven deze woorden pijnlijk branden en benamen ze hem alle lust tot zingen. Hij was al

lang en breed predikant voor hij zich aan die schroom ontworsteld had. Juist hij, met zijn prachtige, warme stem.

Nog enkele minuten en Dirk Arie is thuis. Het gezin, de knecht en de meid zitten al om de tafel in de oude boerenkeuken. Snel schuift de jongen bij, even valt een stilte als hij zijn gebed doet, dan gaat het gesprek weer voort tussen de vader en de twee oudere zoons over zaken die het bedrijf betreffen. Dirk zwijgt. Dit zijn dingen waar hij geen deel aan heeft. Nadenkend kijkt hij naar het hoofd van het gezin. De zwaar gegroefde, verweerde boerenkop knikt instemmend naar Cornelis, de broer boven Dirk. Cornelis is al 20 jaar. Er is een vage gelijkenis tussen hen te zien, die met de jaren nog iets sterker zal worden.

Opmerzaam geworden door de blik van de jongen, knikt Cornelis hem goedmoedig toe, met al de superioriteit van zijn zeven jaar ouder zijn. Ze kunnen best overweg samen. Zeker, ze zijn allebei driftig, vooral de kleine Dirk, zodat er ook weleens woorden vallen. Maar er is een zekere verbondenheid, die hen ook één lijn doet trekken tegenover de oudste, Boudewijn, hun halfbroer, die al 31 is en hoogmoedig en ongenaakbaar zijn eigen weg gaat. Toch is hij op zijn manier wel een goede broer voor de jongeren en de band in het gezin is hecht.

‘Vreemd’, peinst Dirk, ‘dat Boudewijn eigenlijk een andere moeder had, die allang gestorven is.’ En dan dwalen zijn helderblauwe ogen – die opeens vol warmte zijn – naar de boerenvrouw met het vriendelijke gezicht, dat door de simpele Hollandse kap wit omlijst wordt. Móéder, denkt de jongen met ontroering. Van allen hier thuis, die zo ver staan van zijn wereld en zijn gedachten, is zij hem toch het meest nabij. Het kind, dat opgroeide op het boeren erf, alles met belangstelling in zich opnam, maar toch heel jong al wist: ‘Ik wil wat anders’, dat kind is voor vader en de broers altijd een vreemde gebleven. Maar deze eenvoudige, vrome vrouw heeft haar jongste steeds met grote warmte en liefde omringd. Zij was het, die hem

zijn eerste indrukken gaf van de Bijbel, van het geloof. 's Avonds, in het schermdonker, leerde ze hem de oude liederen die hem daarom altijd zo dierbaar blijven. 'Daar ruist langs de wolken een lieflijke naam.' 'Ik heb geloofd en daarom zing ik.' 'Al is eng ook de poort.' 'Scheepken onder Jezus' hoede.'

Het zijn gouden herinneringen uit zijn kinderjaren gebleven, die stille uren aan haar schoot. En zo stond haar beeld zijn hele leven omstraald door een glans, die zomaar oplichtte als hij – wat hij vaak deed in zijn preken – over de moeder sprak.

Niet, dat ze hem altijd begrijpt. Eens, enkele jaren geleden, kwam hij bij haar. In zijn eenzaamheid als veel lezend, opmerkzaam ventje, was voor hem de wondere wereld van het Oosten opengegaan en daarmee ook de nood van de heidenvolken, rondtastend in het duister vol angstaanjagende goden en geesten. Zending wilde hij worden. Deze landen doortrekken en vertellen van God en van de Heere Jezus. En met stralende ogen heeft hij ervan gesproken, eerst tegen zijn moeder. Maar toen werd deze zachtmoedige vrouw opeens zo onbuigzaam en onvermurwbaar zoals hij haar nog nooit had gezien. 'Nee, mijn jongen, dat gebeurt niet.'

'Maar moeder, ik móét erheen! De meester van de zondagsschool heeft er ook van verteld en gezegd dat het zo nodig is.'

'Dat kan wel, jongen, maar jij gaat niet! Het is veel te ver weg en in die verre landen is het veel te gevaarlijk. Die wilden konden je weleens gevangennemen en vermoorden!'

En wat hij ook sprak en pleitte en hoe driftig hij ertegen inging, het hielp niets. Het was 'veel te gevaarlijk' en daar bleef het bij. Ach, hoe weinig weten wij wat 'gevaarlijk' zal zijn en wat niet! Wie had gedacht dat dominee-zijn in 1940 misschien wel evenveel risico meebracht als ver de binnenlanden intrekken en onder de 'wilden' leven? Moeder Van den Bosch zeker niet. En toen dan ook Dirk Arie wéér bij haar kwam en zei dat hij dan graag predikant wilde worden, had ze toestemmend geknikt, verheugd over dit besluit. Maar daarmee was de zaak niet beslist. Want ook vader en zelfs de

beide broers moesten hiervoor hun toestemming geven. Een deel van de financiën van het bedrijf moest immers worden vrijgemaakt om de opleiding te betalen, en dat moesten ook Cornelis en Boudewijn goedvinden. Enigszins nieuwsgierig hadden de ouderen de toen twaalfjarige Dirk aangezien. Vreemd, dat dit kereltje zoiets wenste – waarom wilde hij geen boer worden of tuinder of watermolenaar? Want die waren er ook in de familie. Maar och, als het dan moest, dan moest het maar, en zo stapte vader Cornelis van den Bosch naar meester Fortgens, om te overleggen. En zo kreeg Dirk extra lessen, samen met diens zoon Hendrik.

‘Danken’, zegt de boer plotseling door het gepeins van de blonde krullenbol heen. De maaltijd is ten einde en Dirk spreidt, als alles is opgeruimd, zijn leerboeken uit over de tafel en begint te werken. De anderen gaan nog even een luchtje scheppen. Zo is het iedere avond. Zo zal het de komende jaren steeds meer zijn: zij en hij. Twee werelden. Hij is opgegroeid op de boerderij en in dit milieu. Hij is ermee verbonden en heeft er zich nooit opzettelijk van losgemaakt. Maar hij is nu al afgezonderd van de anderen. Zijn gedachtensfeer is vreemd aan de hunne, zijn ontwikkeling gaat in een andere richting. Hij weet alles van de boerderij af, maar het trekt hem niet. Hij heeft eerbied voor het boerenwerk en hij wordt geboeid door het mooie ervan, maar hij weet zich geroepen tot een andere taak. Hij is een van hen en toch een eenzame.

Nee, hij wordt nooit een modieus stads heertje, maar past zich in manieren en kleding volkomen aan aan de eisen die zijn plaats als predikant hem stelden. Vooral zijn taal getuigt hiervan. Met ijzeren wilskracht, een fijn gehoor en zonder ooit één spraakles te nemen, bevrijdt hij zichzelf in de jaren die komen van het Zuid-Hollandse accent. Geen spoor blijft ervan over. Zelfs de bouw van zijn zinnen verraden de buitenman niet meer. En als winst neem hij dit mee: een grote woordenschat en een rijke voorraadkamer van beelden uit het leven op het land.

De regen striemt neer, de wind huult en giert over de open vlakte en valt met woede aan op de twee kromgebogen fietsers, die hijgend en rood van inspanning de ‘Gemene Weg’ op fietsen, de verbinding tussen Leiden en Hazerswoude. Maar ze zijn het gewend. Al vijf jaar lang trappen ze dagelijks in weer en wind het uur fietsen heen en terug naar het gymnasium. Vijf jaar! Wat een tijd vol gebeurtenissen: repetities en overgangsexamens, perioden van hard werken en vakanties, goede lessen die voor altijd een stempel drukken op de karakters. Maar ook tal van onbelangrijke uren.

Als Dirk Arie terugdenkt aan deze voorbijgeleden jaren, is er blijdschap in zijn hart. Blijdschap, omdat het doel in zicht komt: eindexamen. En daarmee het ideaal: het predikambt. Want in deze jaren is steeds vaster de overtuiging gegroeid dat dát zijn weg zou moeten zijn door het leven. Hij weet zich een van God geroepene tot het ‘wondere ambt’ en niets van al het nieuwe dat hij in deze tijd heeft leren kennen, heeft ooit zijn aandacht hiervan afgeleid. Blijdschap is er ook om datgene wat de opleiding aan het gymnasium hem geeft en waar hij intens van geniet. Opent deze opleiding niet vergezichten naar onbekende verten?

De oude wereld is een openbaring geweest voor de eenvoudige boerenjongen. Hoe geniet hij van al het mooie van de Griekse cultuur, van het ritme van de Latijnse verzen, van het vele ook wat de Engelse, Franse en Duitse literatuur te bieden heeft. Vooral van de eerste twee, want met Duits leeft hij min of meer op gespannen voet, ook al omdat enkele minder geslaagde leerkrachten elkaar in zeer korte tijd opvolgden en er dus ook niet de echte liefde voor deze taal en cultuur werd gezaaid. Bovendien strookt de militaristische inslag van de Duitsers totaal niet met de ideeën over de oorlog die Dirk zich in deze jaren langzamerhand eigen maakt. Niet, dat hij antimilitarist is of ooit zal worden. Verre van dat. Het op een behoorlijk peil houden van de landsverdediging zal ook later steeds zijn instemming hebben. En voor de militairen doet hij tijdens zijn hele loopbaan veel, heel veel. Maar oorlog en alles wat daarmee

samenhangt zullen hem steeds een gruwel zijn en slechts in geval van verdediging kan hij wapengeweld rechtvaardigen.

Het Frans ligt hem beter. Misschien ook wel omdat in de extra lessen van vroeger meester Fortgens de liefde hiervoor opwekte. In latere jaren zullen zijn reizen hem enkele malen naar Frankrijk voeren, omdat hij zich daar volkomen thuis voelt, ook al ziet hij de fouten van de Fransen wel.

Over het Engelse volk werden vooral de eerste jaren op het gymnasium harde noten gekraakt. Als Dirk denkt aan het leed dat de boeren in Zuid-Afrika te dragen hebben gehad, dan kunnen hem de tranen van machteloze woede en medelijden in de ogen springen. Want ruw geweld en onrecht is iets wat hij nooit zal leren verdragen. Ook zal hij dit gedrag van de Engelsen nooit helemaal vergeten en hoe hij dan ook wordt aangetrokken door de Engelse sfeer, de Engelse charme, de Engelse humor vooral, toch doet het hem altijd op zijn hoede blijven tegenover Engeland en zijn politiek. ‘Innemende, kranige kerels’, kon hij later zeggen. ‘Maar toch: Perfide Albion¹.’

Al worstelend tegen de wind – het regent niet meer – denkt Dirk met een zucht aan het werk voor vanavond. Want als ze thuiskomen, is het al bijna etenstijd en daarna moet er meteen begonnen worden. Hij heeft nog nooit een klas overgedaan, maar moet wel regelmatig behoorlijk werken om bij te blijven. Zijn eerzucht staat hem trouwens niet toe om onder zijn eigen niveau te zakken. En vanavond is er vrij veel wiskunde bij. Hij heeft geen hekel aan dat vak, vindt het wel een zekere sport om de problemen op te lossen, maar een wiskundeknobbel is toch bepaald ver te zoeken.

Hendrik schiet in de lach. ‘Wat zucht jij.’ Hij knipoogt plagend. ‘Kom je leed maar even verdrinken in een kop thee bij ons thuis!’

1. Het perfide Albion is de van oorsprong Franse scheldnaam voor Engeland of het Verenigd Koninkrijk. Perfide staat hierin voor een land dat zijn belofte of woord niet houdt en Albion is een oude naam voor Groot-Britannië.

Dirk kleurt en kan er zichzelf niet om uitstaan. Waarom heeft hij niet genoeg wilskracht om zich te beheersen? Waarom kunnen anderen dat wel? En vol bewondering flitsen zijn gedachten naar de leraar geschiedenis – een lievelingsvak – die ontelbare keren per uur ‘per slot van rekening’ zei. Maar toen hij gemerkt had dat een van de jongens heel trouw het aantal keren bijhield op een papiertje, had hij gevraagd: ‘Luister eens! Hoeveel is het geweest?’ En toen de leerling het getal genoemd had: ‘Mooi! Maar dat was dan nu ook voor het laatst!’ En in ijzeren zelfdiscipline had hij zich gedwongen geen enkele keer meer zijn stopwoord te gebruiken. Eens, jaren later, stelt Dirk de dan al grijze leraar vol trots aan zijn volwassen dochter voor. ‘Dit is de man die me leerde wat zelfbeheersing waard is. Ik ben er dankbaar voor hem gekend te hebben.’

Maar nu, hijgend en blazend tegen de storm – zich niet realiserend dat Hendrik op dat rode gezicht toch geen verlegenheidskleur ziet – scheldt hij zich zelf voor ‘ezel’ en zegt kort ‘goed’ op de uitnodiging. Het duurt niet lang meer of ze halen beiden verlicht adem, als ze tussen de huizen links de dorpsstraat in sturen. Dan zijn ze ook snel bij het grote, statige schoolhuis tegenover de Hervormde kerk. Een van Hendriks zusjes zit op de droog gewaaide hardstenen stoep te bikkelen, een ander is boven op de ijzeren staven van de balie geklommen. Ja, Henk heeft veel zusjes: vier. En één broer. Zes kinderen wonen in het huis van meester Fortgens en maken het tot een gezellige bijenkorf waar altijd leven en beweging is, waar veel kan en mag, ook al is de tucht er streng.

Mevrouw Fortgens is een origineel mens. Ze is beweeglijk en goedlachs en heeft vaak de zotste invallen. Soms verschijnt ze plotseling verkleed in het gezin of belt potsierlijk uitgedost aan haar eigen voordeur en vraagt ‘of mevrouw Fortgens ook thuis is’. De kinderen pikken het onmiddellijk op en spelen mee. Soms ook begint ze te vertellen. En hoe! Ademloos luistert iedereen die in de buurt is, want haar onbegrensde fantasie weet altijd iets nieuws en spannends te bedenken.

In dit milieu komt Dirk graag. Voor meester Fortgens – een man met een scherp verstand en grote gaven – heeft hij diepe bewondering en Hendrik en hij zijn tijdens hun jaren op het gymnasium goede kameraden geworden. Maar er is nog een andere reden die Dirk onweerstaanbaar naar het meestershuis trekt. Het is een publiek geheim dat de oudste dochter Catrien al sinds jaar en dag grote aantrekkingskracht uitoefent op de eenvoudige boerenjongen. Ze kennen elkaar al van ‘altijd’. Natuurlijk. In zo’n kleine dorpsgemeenschap groeit men samen op. Ze waren tegelijkertijd op de lagere school, al zat Catrientje een paar klassen hoger (ze is twee jaar ouder). Daar vochten ze hun kinderruzies uit, net als de andere kinderen. Heeft Dirk Arie, op een beschuldiging die hij als onrechtvaardig beoordeelde, haar niet in ‘heilige’ verontwaardiging en razend van drift met de klomp achternagezeten, de hele dorpsstraat door?

Maar dat is nu allemaal vergeten. En als de slanke jonge vrouw die Catrien geworden is hem lachend een kop thee aanreikt, weet Dirk Arie dat hij deze vrouw naast zich verlangt, net zo zeker als hij weet dat God hem riep tot het predikambt. Zo geliefd als ze in Hazerswoude is om haar vrolijkheid en hartelijkheid, zo goed zal ze zeker in zijn gemeente kunnen zijn voor de mensen daar.

Vader Fortgens is een man van de oude stempel. Dat zogeheten ‘kinderwerk’ negeert hij, al weet hij even goed als alle andere gezinsleden wat er gaande is. Maar als hij over de rand van zijn kopje Dirk eens opneemt, overlegt hij bij zichzelf dat hij de zaak zeker in overweging zal nemen als deze jongeman te zijner tijd volgens alle geldende regels om de hand van zijn Catrientje komt vragen. Dirk is een flinke kerel met een warm en gelovig hart, die zeker zijn dochter gelukkig zal maken. Maar eerst moet hij maar student zijn. Eerder komt er niets van in.

In zijn preek ter gelegenheid van zijn zilveren ambtsjubileum in 1935 zegt Dirk over het oudste meisje uit het meestershuis:

En al deze 25 jaren heeft God aan mijn zijde gesteld een vrouw, die door haar hartelijke belangstelling voor en intens medeleven in mijn werk, mij tot grote steun is geweest. Die bovenal door haar gebeden een verborgen invloed van heilige betekenis had. Predikant zijn is een ambt. Maar predikantsvrouw zijn eveneens.

Wat hij hierin niet aanstipt – omdat dit in een preek ter gelegenheid van het ambtsjubileum niet aan de orde was, maar wat vele malen in andere uitingen en ook in zijn brieven uit de gevangenis overduidelijk spreekt – is de grote dankbaarheid dat God hem, door hem deze vrouw ‘toe te brengen als met eigene hand’, een echtgenote gaf, met wie hij 32 jaar lang niet alleen als predikant, maar ook als mens gelukkig was in de allerbeste en volste zin van het woord.

Als Dirk Arie zijn kopje heeft leeggedronken, staat hij op. Een beetje verlegen onder de plagende ogen van Catrien (want o, ze plaagt zo graag) en de ietwat spottende blikken van de rest van de familie, neemt hij afscheid en vertrekt. Hij moet eten en dan vlug aan het werk. Aan het werk voor het overgangsexamen naar de zesde klas. De laatste! Dan de eindspurt en dán, dán ... student. Student in de theologie. En Catrien!

In snelle vaart – de wind is wat gaan liggen – en met wuivende krullen fietst Dirk naar huis.

Holland groeit weer. Holland bloeit weer,
Hollands naam is weer hersteld. Holland uit zijn stof herrezen,
Zal opnieuw ons Holland wezen!
Stervend heb ik 't U gemeld.

Helder klinkt de jonge stem over de grote zolder van het boerenhuis. Dirk staat aan de ene kant tegen de muur, tegenover hem laat het open raam de frisse kou van een heldere voorjaarsdag binnen.

‘Jongen, ze kunnen het op straat wel horen!’ roept vermanend de moederlijke stem onder aan de trap.

‘Hindert niet, dat moet ook!’ antwoordt Dirk vrolijk terug. Laten ze hem maar horen, des te beter. Zijn voortdurende angst is, dat hij met zijn stem een grote ruimte niet ‘bespreken’ kan. Dat hij het lange praten niet zal kunnen volhouden. Dat hij last van zijn keel zal krijgen. En vele malen klimt hij naar de zolder en oefent urenlang.

De twijfel aan zijn eigen capaciteiten, een grote bescheidenheid waar het zijn gaven betreft, zijn kenmerkende karaktertrekken. O zeker, in latere tijden, na zoveel jaren ambtsbediening, weet hij met een zekere objectiviteit zijn eigen kwaliteiten ook wel te schatten. Maar nooit zal dit overslaan in eigendunk of verwaandheid. Bescheiden en rustig zal hij zijn weg gaan. En als hij later met zijn volle, rijke stem soms in zijn huis in Den Haag de trap oploopt en wéér declameert: ‘Holland groeit weer, Holland bloeit weer’, dan is er grote dankbaarheid in zijn hart dat God hem – door alle moeilijkheden heen – klaar heeft gemaakt voor zijn taak.

Ja, want moeilijkheden zijn er geweest. Als Dirk Arie, kandidaat ‘tot den Heiligen Dienst’, de zoldertrap afklautert en naar het kleine opkamertje gaat dat hij als studeervertrek heeft gekregen, denkt hij met gemengde gevoelens terug aan de tijd die achter hem ligt. Licht en schaduw tekenen zich af.

Licht! Veel licht! Zijn studentenjaren zijn vol vreugde. De studie verloopt zeer vlot, het werk is boeiend en beantwoordt volkomen aan de verwachting. Het contact met zijn medestudenten is stimulerend en gezellig. Hij behoort tot het theologengezelschap ‘Concordia’, waar ook Henk Fortgens lid van is. Met vuur neemt hij deel aan de debatten tijdens de eenvoudige soupertjes na afloop van de avondvergaderingen. De omgang met jonge mannen, voor een deel uit ander milieu maar allen bezielde met hetzelfde ideaal, geroepen tot eenzelfde taak, werkt gunstig in op zijn

vorming. De grove puntjes worden bijgeslepen, de steen wint aan glans.

Hij heeft weliswaar geen kamers in Leiden (dat laten de financiën niet toe). Toch is er voor hem, voor het geval het te laat wordt voor de trein of de lange fietstocht naar huis, een kamer ergens bij een verre nicht gereserveerd. Daar kan hij slapen en soms vrienden ontvangen. Zo mist hij weinig of niets van het gezellige studentenleven, waar hij intens van geniet. Men mag hem graag, ook al kan hij in drift weleens zijn mening uitbulderen. En zijn gematigd oordeel en evenwichtigheid maken hem tot een mens die als middenfiguur tussen de verschillende groepen staat en graag wordt gehoord.

Hendrik en hij verliezen nooit helemaal het contact met het dorp en trekken in hun vakanties op met oude vrienden. Zo wordt hij gekozen tot voorzitter van de jongelingsvereniging van Hazerswoude.

Maar – en hier valt een schaduw over het gezicht van de jonge Van den Bosch terwijl hij, dit alles bepeinzend, achter zijn bureau gaat zitten – wat zijn dáár een moeilijkheden uit voortgekomen.

Hazerswoude is vanouds een confessionele plaats geweest, maar vooral door de invloed van een oom van Dirk is er een Gereformeerde Bondsstroming ontstaan die de gemeente verscheurt. Dirk, van kind af aan confessioneel opgevoed, heeft zich, ook als student, in deze groep het beste thuis gevoeld. Hij kan het niet anders zien dan dat de zogeheten ‘Bond’ het accent verkeerd legt en daardoor de evangelische waarheid scheeftrekt. Op het terrein tussen jongelingsvereniging (die nog confessioneel is) en de officiële kerkelijke autoriteiten botst het keer op keer. Het gaat hard tegen hard, want als het Van den Bosch om zijn overtuiging gaat, weet hij van geen wijken.

Dat het hard tegen hard moet gaan, maakt de jongeman vol idealen over Gods Kerk en zijn taak daarin echter mismoedig. In het halfduister rondtastend in een niet te ontwarren vermenging van de

diepste geloofsvragen en de kleinste, menselijke ondeugden, verliest hij soms het stralend uitzicht op Gods horizon en vraagt zich af of hij zich dan toch vergist heeft. Ook wordt hij in deze tijd door veel studieonderwerpen verward en onzeker en allerhande stromingen proberen een greep te doen naar zijn geloof.

Dan glijdt een glimlach over het smalle, ernstige gezicht met de doordringende blauwe ogen. Want hoe verhelderend hebben de gesprekken gewerkt met een ouderejaarsstudent, zijn vriend Eekhof (de latere professor Eekhof), die hem op zijn half beschaamde bekentenis van deze tijd van aarzeling en dreigend ongelooft, verzekerd heeft dat dit een heel normaal verschijnsel is. Dat het een louteringstijd is waar bijna iedere theoloog doorheen moet. Een tijd die nodig is om het goud te zuiveren. In lange gesprekken hebben zij zijn moeilijkheden doorgepraat en samen ook gebeden.

‘Zeg Dirk!’ klinkt een stem van buiten. Hij staat haastig op. Een lid van de jongelingsvereniging roept hem vanaf de straat. Hij opent het raam.

‘Ja?’

‘Ga jij zondag naar Boskoop?’

‘Ja natuurlijk!’ zegt Dirk. En als de jongeman op straat weer verdwijnt na een afspraak te hebben gemaakt, sluit Van den Bosch met een glimlach het venster. Wat ondankbaar om naast Eekhof niet tegelijk aan die ander te denken, die al in het ambt staat en door zijn bezielend woord hem tot zegen en voorbeeld is geweest. Meerdere malen sprak dr. H.M. den Hertog in het Evangelisatiegebouw in Boskoop en van heinde en ver stromen de hoorders toe. De jonge Van den Bosch is een van hen en ‘in die tijd van depressie, toen ’t scheen of het vuur van de begeerte naar ’t predikambt gedooft was, heeft zijn woord ’t weer opnieuw doen opvlammen’.²

2. Uit de jubileumpreek: ‘Maar God ...’, 8 september 1935.

In een gewoontegebaar strijkt Dirks hand door zijn krullen. Dan gaat hij weer zitten en trekt een bruin schriftje naar zich toe. Dit is een van zijn eerste preken, misschien de tiende of de twaalfde. Voor hij het kaftje openslaat om verder te werken peinst hij: 'Hoeveel zal ik er mogen houden? En waar?' Dan schudt hij even glimlachend het hoofd: 'Dat doet er niet toe. Zolang en dáár waar God wil.'